

Norsk fjell blir edle smykker

Tekst: Valborg Borgan - Foto: Heine Schjølberg

Norge er da bare gråstein! Hvor ofte hører vi ikke slike utsagn om fjellandet vårt. Men tinder, topper og sleipe svaberg til tross – dette landet er utrolig rikt på edlere steinsorter, hvis en har blick og kunnskaper nok til å oppdage det Mor Norge har gjemt i sin favn.

Faktisk er Norge det land i Europa som er rikest på smykkesteiner! Ja det påstår iallfall Torgeir Garmo i Lom, og han vet mer om norsk stein enn de fleste. Det han ikke vet om stein og bergarter, det trenger iallfall ikke alminnelige folk å bry seg med. Som mange andre eksperter er Torgeir Garmo selvlært. Vakre, fargesprakende steiner har ligget der i millioner av år, men det er først de senere år at vi har funnet måter å utnytte de vakre steinene på. Smykker av stein i sølv innfatning er blitt en ettertraktet vare. Særlig finner turistene norske steinsmykker interessante. Torgeir Garmo i Lom og kona Frøydis Rambo har gjort norsk smykkestein til levebrød. I nyåpnet steinsenter like ved Fossheim turisthotell i Lom står en 300 år gammel tømmerlåve fra Våga. Den rommer nå verksted, museum, sliperi,

kunstgalleri og forretning – der salget går strykende. Eldre folk i Lom murrer litt over gammellåvens utforming, og den er sant å si litt småfrekk. Inngangspartiet er av glass, utformet som en bergkrytall. Låven har fått noe kirkelig over seg, uten å konkurrere med Lom stavkirke.

Steinsenteret i Lom er blitt en slik suksess at Uke-Adressa må intervjuer Torgeir og Frøydis på skift. Bølger av turister krever stadig oppmerksomhet.

Steindilla

Torgeir og kona er begge 44 år. Han har hatt steindilla fra guttedagene, men det var først da han var 24 år at han begynte å samle systematisk, og noen år senere begynte å slipe litt og selge. Egentlig er han hotellfagutdannet, tredje ge-

nerasjon Garmo på Fossheim turisthotell. Men det er naturen og vårt ansvar for forvaltningen av de naturgitte goder som mest har opptatt Torgeir Garmo.

Hotelldrift i Lom er sesongbetont og vintrene ga muligheter til å lese om flora og fauna – og selvsagt geologi. I 20 år sprang Torgeir Garmo rundt i Jotunheimen og registrerte fortidsminner. Våre forfedre levde av jakt og fangst, og unge Garmo jaktet på det de la igjen til ettertiden. Lom som andre bygder hadde sine husmenn, og Garmo intervjuet de siste før de gikk bort. Slik samlet han opplysninger om gamle tradisjoner som ellers ville gått i grav med dem. Opptegnelsene er overlatt til Skogbruksmuseet på Elverum.

Bok om stein

Før Torgeir Garmo kom så langt at han ble autodidakt spesielt på norske smykkesteiner hadde han en periode med altoppslukende interesse for fugler. Nå er Garmogutten ikke helt selvlært i ett og alt. I voksen alder ble det studert i geografi ved Universitetet på Blindern, samtidig som han styrte hotellet pr. telefon. Ved siden av andre gjøremål har han skrevet den eneste skikkelige steinboka om norske mineraler. Et grundig arbeid utgitt på Universitetsforlaget. I årenes løp er det blitt 4-5 bøker om naturfag, geologi og geografi. Steinboka skal revideres forteller han, før den kommer i nytt opplag.

Torgeir Garmo i et hav av smykker av edelt norsk fjell - med kjøpelystne turister som tilskuere.

Politikk er han også interessert i, og er for tiden varamann til Stortinget for Oppland Venstre.

- Ideen bak dette steinsenteret, kursene i geologi og botanikk, omvisninger og turer i fjellet, er å lære folk hvor viktig naturen er. Det er noe vi har fått i gave som vi skal forvalte for senere slekter, sier Torgeir Garmo. Nå ser det ut til at han har funnet sitt virkefelt.

Steinsenteret er realisert, og store deler av hans unike steinsamling fra inn- og utland har kommet på plass. Gruppert etter funnsteder. At fjell og stein kan romme så mye skjønnhet er ufattelig for en som stort sett ser bare gråstein. Mye har familien Garmo samlet selv,

noe har de fått, noe har de byttet til seg, og en del er kjøpt.

Resultatet er et steinmuseum du må langt av lei for å finne maken til. Hit kan de komme, amatører på jakt etter stein og gode råd. Torgeir Garmo hjelper så gjerne. Men den gamle tømmerlåven rommer så mye mer. Foruten en butikk hvor en stakkar kan gå amokk i ren skjønnhetsopplevelse er det male-riutstilling, tekstiler, utstilling av «Lom knipsarlags» gamle fotografier, Johan Brun har en fotoutstilling med motiver fra fjellets flora og fauna, materialbilder og veggdekorasjoner av ubehandlet stein, som en fabrikkarbeider lenger nede i dalen lager. Kunstnere - både stedegne og langveisfarende - stiller ut sine egne ting. Snart skal en marokkaner igang

STEIN - EN EVENTYRLIG HOBBY

VI HAR ALT HVA DU TRENGER
DET NYE DIAMANTSAGBLADET STAR FAMAD 5

Dimantbladet Meteor og Moonglow fra 6" til 24" på lager

Diamantslipeskive Krystalite og diamanthjul
Slipebord og sager for kurs og skoler
«Star» og «Graves» hobbymaskiner

Råstein, mineraler, bearbeidet stein,
innfatninger, smykker og gaveartikler

B. GJERSTAD

UTSTYR FOR SMYKKESTEINSLIPING

FORRETNING: KIRKEVEIEN 63. 1344 HASLUM
POSTADRESSE: SØRHALLA 20. 1344 HASLUM
TELEFON (02) 53 36 86

med produksjon av pryding i mes-
sing og stein. Vi prøver å knytte til
oss brukskunstnere - helst selvlærte
- hos dem finner vi særpreget, sier
Torgeir Garmo.

Også Trøndelag

Materialer mangler ikke. Lom er
spesielt rik på smykkestein, særlig
den vakre, røde thulitt. Hølanda og
Løkken-området er også svært rike
på smykkesteiner, Verdal og Selbu
likeså. 99,9 prosent av den steinen
vi ser er gråstein, men har en lært
seg å se forskjell på stein, lønner det
seg å lete etter «rariteter». Torgeir
Garmo vet hvor han kan finne
smykkesteiner, han vet mer om for-
kastninger og forstuvninger for
millioner av år siden enn de fleste.
Vi skal ikke gi oss ut på å fortelle
om hva som har skjedd siden det
sannsynligvis var mulig å gå tørrs-
kodd mellom Grønland og Norge.
Men Garmo vet en god del, en vi-
ten han gjerne deler med andre.

Hvem av oss vet at det finnes grøn-
ne smaragder i Minnesund, grå og
rød hornfels fra Froland, svart lar-
vikkitt, grønn amasonitt fra Evje,
rød thulitt fra Lom og Leksvik, rød-
spraglet piedmontitt fra Tafjord,
blågrønn lazulitt fra Elverum, gul
kvarts fra Fossheim, grønn serpen-
tin fra Modum og thulitt fra Løk-
ken, mørkere i farven enn den fra
Lom, japis fra Løkken i nydelige
marmoreringer og grønn epidot-
fels fra Løkken, for å nevne i fleng.

Takk til veivesenet

- For å lete etter krystaller må en
vite noe om bergarter, Torgeir kan
sitte å kjøre bil i 80 km i timen,
plutselig hiver han bilen ut i vei-
kanten og bremses. I en veiskjæ-
ring har han sett en forkastning
som bærer bud om noe spesielt,
forteller kona Frøydis. Torgeir er
svært takknemlig mot veivesenet
som avdekker bergartene for ham,

STENSLIPING

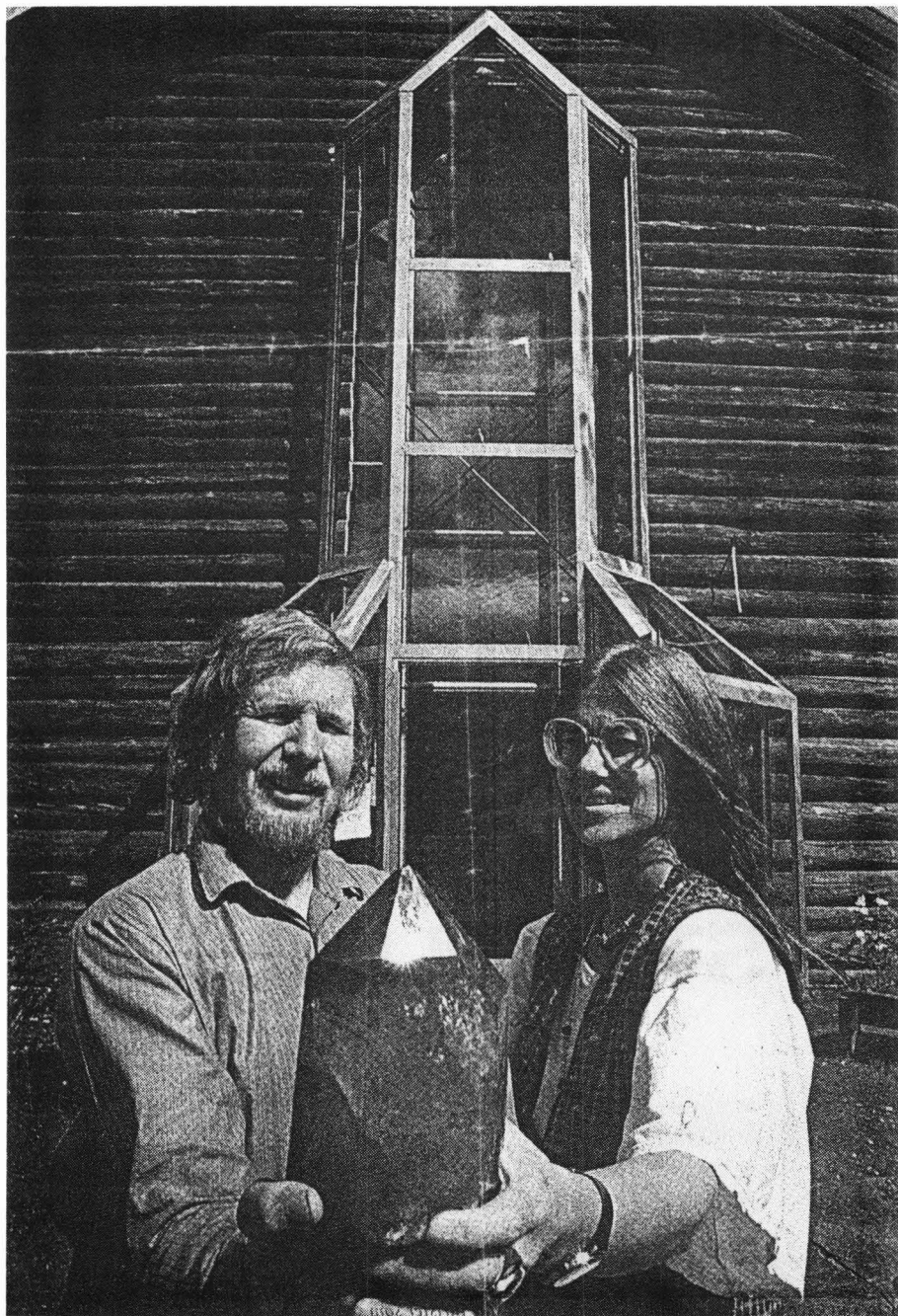
Stikk innom oss og se vårt
store utvalg til rimelige priser.

- Slipeutstyr
- Råsten
- Innfatninger
- Mineraler
- Stensmykker
- Presangartikler
- Cabochoner i norsk
sten og mye mer

GEO-HOBBY^{AS}

Trondheimsvn. 6, Oslo 5.
Tlf. (02) 37 67 88

Åpent: 10.00 – 16.00 (13.00)
Mandag stengt.

Ekteparet Torgeir Garmo og Frøydis Rambo med en kjempekrystall - enn brun - men den blir blank. I bakgrunnen Steinsentret med det originale og kanskje litt frekke inngangspartiet.

men er lite begeistret for at kraftverksutbyggerne tar i bruk fullprofileringsmaskiner. Det blir bare subbus igjen. Tenk på all den nydelige smykkestein som blir malt i stykker!

Fru Frøydis er fra Arendal, og så langt fra noen fjellets datter som det går an å bli. Det er en meget verdensvant dame som deler husbondens interesser for steiner i alle regnbuens farver. –Jeg var lærer i forrige liv, ler hun – det er lenge siden (hun er bare 44 år). Å plukke stein gjorde hun lenge før hennes vei krysset Torgeir Garmos sti. Stein ga i første omgang samtalemne. Hun er utdannet fagbibliotekar i USA, et arbeid der hun daglig omgikkes forskere på høyt plan. Europas hovedsteder og Amerikas storbyer var like dagligdags som turisttrafikken i Lom er idag. Men det hektiske og stressende livet i Washington DC ble kjedelig. – Jeg begynte å studere sosialantropologi, og så meg selv i bushen i Afrika. Det ble Lom istedet. Senere ble det studier i geografi, dit fikk hun lokket Torgeir Garmo også. Samtidig med studiene begynte hun som gullsmedlærling, noe som kommer godt med.

Stein knyttet de to sammen og var deres livsgrunnlag – men det holdt også på å bli Torgeir Garmos endelig. 2. januar i 1980 var Frøydis og Torgeir sammen med en venninne på fjellet for å hente stein. Hva som egentlig gikk galt, er uklart. Sleden med 250 kg stein løp løpsk, og Torgeir ble klemt mellom sleden og et tre. Frøydis satt på sleden med mannen i fanget, og slik kom de frem til folk. På Lillehammer sykehus ble det konstatert fem kraniebrudd, og legene forespeilet Frøydis at om mannen våknet til bevissthet, ville det bli et liv i rullestol. – Jeg ville ikke ha en mann i rullestol, han skulle på beina igjen. To sterke viljer, seigt pågangsmot og tålmodighet ga resultater. Torgeir Garmo er i dag fullt restituert bortsett fra at høye topper og sterk varme ikke er noe for han lenger. Torgeir måtte i praksis lære alt på nytt, gå og spise bl.a. Heldigvis var hukommelsen intakt. Det er bare dagene rundt ulykken som er borte fra minnet.

Ulykken satte bom for Frøydis sine studier. Hun fikk nok med å stable sin mann på fote. Hun bodde hos den legen som tok imot pasienten,

---

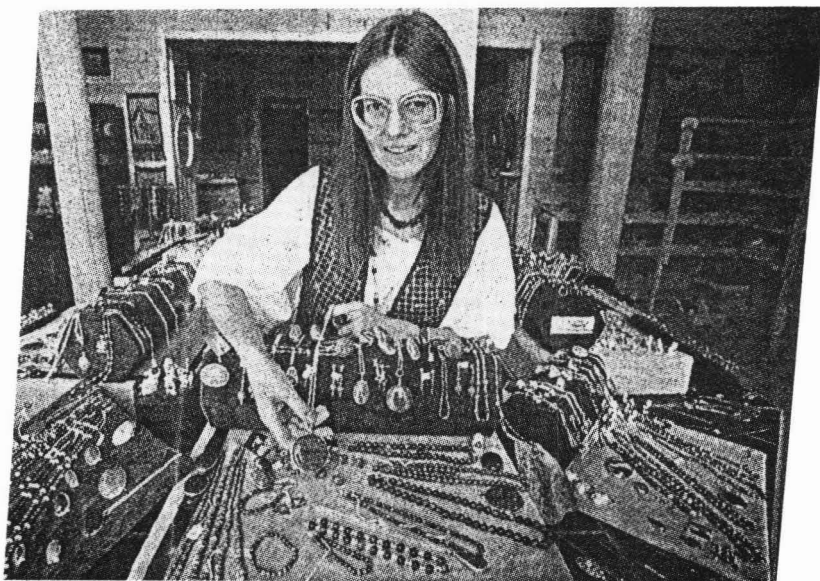
Send Geologistoff til NAGS-Nytt!

---

og gikk på sykehuset hver dag i uker. – Det var en gruffull tid, men vi lærte å sette pris på hverandre på en annen måte. Uten av å skryte av meg selv – Torgeir ville aldri kommet opp av rullestolen hvis ikke jeg hadde stått på med mine teorier om vitaminer og mineraler og trening. Skal nye celler gro, må kroppen tilføres vekstgrunnlag.

– Du har et omflakkende liv bak deg, hvordan føles det å bo i en trang fjellbygd? – Da ulykken skjedde var vi akkurat gift, og jeg må innrømme at jeg hverken da eller nå kan tenke meg å bo fast i

Lom året rundt. Jeg må ut og få luft under vingene. Jeg begynte i hovedfag i økonomisk geografi og så for meg en fylkeskommunal jobb med naturforvaltning av Jotunheimen. Slik gikk det ikke. Jeg begynte å selge steinsmykker fra en døråpning på Fossheim. Året etter utvidet jeg til et bord, videre til hele rommet innenfor. Vi oppdaget at smykkesteiner hadde noe for seg. I løpet av fire år hadde vi utvidet til to rom. I år står den ombygde Våga-låven her med plass til steinsamling, verksteder, utsalg og galleri. Men det er fortsatt for lite plass. Torgeirs steinsamlinger

Over: Frøydis Rambo i et hav av smykker av norsk stein. Det er hun som har ynglet ideene til utforming og innfatninger. Kvel-dene hos gullsmeden i Oslo kommer godt med.

er temmelig plasskrevende for å si det mildt.

Tegner smykkene selv

Kveldene hos gullsmeden i Oslo har kommet godt med. I dag er det Frøydis som tegner de fleste smykkene, men arbeidet settes bort til folk som arbeider hjemme hos seg selv. Fossheim steinsenter er idag også engrosshandel for smykkesteiner. Det importeres også en god del fra India og Italia. Mesteparten av slipingen foregår i utlandet.

– Jeg har forlenget erkjent at det ikke nytter å være den perfekte husmor ved siden av å være yrkeskvinne og kvinnesakskvinne. Jeg må velge, og jeg må ut iblandt. Torgeir og jeg har felles interesser i naturforvaltning og økologi, men de forskjellige kulturaktiviteter på teaterscener og i konsertsaler i

den store verden fanger ikke Torgeir på samme måte. Hva gjør familien når turistene forsvinner nedover dalen?

– Vi forsøker å få litt mer tid til våre to barn, sier Torgeir. – I den verste turisttiden blir de mye overlatt til seg selv. Men vi drar ikke til Syden som andre folk. Når vi drar dit, lever vi med lokalbefolkningen – trasker i fjell og ur og leter etter stein. Et primitivt liv sammen med lokalbefolkningen i Marokko, New Mexico og Arizona er vår ferie. I fjor hadde vi barna med og levde sammen med lokalbefolkningen i Marokko. Det skal vi gjøre igjen. Ellers går vinteren med til idéskapning, nye produkter må lages, og vi besøker mineralmesser i utlandet. Noe av produktene lages også i steinsenteret her. Det vaskes, slipes og poleres i kjelleren. Og så skal det planlegges kurs og seminarer. Lange vinterkvelder egner seg også utmerket til lesing og skrivning og så kan Frøydis ta seg en teatertur til London.

Innehaver Magnus Svensli

SMYKKE - STEN - SLIPING

og utstyr for stensliping

**Fasettsliping utføres
Nordnorske mineraler**

GRANÅSEN 11 - N-8610 GRUBHEI - NORWAY - TELEFON 087 30 436